

מסמך מס' 3154567

מסמך מס' 3154567

הרב שלמה יוסף זווין

מסמך מס' 3154567

מסמך מס' 3154567

בגדר מצות קריאת שמע

מסמך מס' 3154567

לזכרו של המנוח הדגול, רבי דוד צבי פנקס,
זכרונו לברכה, שהדיבור והכונה הסה והלב.
התלכדו בו ותואמים הלכו.

מסמך מס' 3154567

קבלת עול מלכות שמים — עיקר גדול בקריאת שמע, כאותה ששנינו:
„למה קדמה שמע לוהיה אם שמע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה“
(משנה ברכות ריש פ"ב), ובגמרא: „כל המאריך באחד וכו' כיון דאמליכתי
למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת“ (שם י"ג ב'), וכן: „לא
חזינא ליה לרבי דמקבל עליו עול מלכות שמים, אמר ליה בשעה שמעביר ידי
על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים“ (שם), ובחזיון נשים אמרו: „מהו דתימא
הואיל ואית בה מלכות שמים כו'“ (שם כ' ב'), ועיי' ש"כ א' וברש"י ד"ה ה"ג).
ויש להסתפק: מה גדרה של מצות ק"ש, אם עיקר המצוה הוא על עצם קריאת
הפרשה, וככתוב: ודברת בם, היינו דיבור בפה, אלא שאינו יוצא ידי חובתו בדיבור
זה עד שיכוין לקבל עליו עול מלכות שמים בהדיבור, והרי זה פרט מפרטי המצוה,
כמו שתאמר להסוברים — וכן הלכה — מצות צריכות כונה, שאינו יוצא ידי
חובתו בהנחת תפילין או בנטילת לולב עד שיכוין לצאת, והרי עיקר המצוה
הוא ההנחה והנטילה, ככתוב: ולקחתם לכם וקשרתם לאות, אלא שבפרטי ותנאי
המצוה שיכוין לשם מצוה, ומכל מקום כשנתכוון ויצא הרי עיקר המצוה קיים
בהמעשה וכך בק"ש המצוה היא הקריאה אלא שמפרטיה ותנאיה שיקבל עומ"ש
בהקריאה, או שכאן עיקר המצוה הוא קבלת עומ"ש, אלא שקבלה זו לא די לה
במחשבת הלב בלבד וצריכה שתתבטא בדיבור של ק"ש בפה ואין הדיבור משמש
אלא להוראה וגילוי על קבלתו בלב („הלשון — קולמוס הלב“).

ולכאורה היה אפשר לומר שהדבר תלוי במחלוקת של רבי וחכמים אם ק"ש
בלשון הקודש דוקא או בכל לשון (עי' ריש פ"ב), שרבי סובר שעצם הדיבור
של קריאת הפרשה הוא המצוה, ולכן יתכן להגדיר דיבור זה שיהיה בלשון הקודש
דוקא, וחכמים סוברים שעיקר המצוה הוא קבלת עול מלכות שמים, אלא שקבלה
זו צריכה שתהיה בהודאת פיו, ולכן אין נפקא מינה אם קורא בלה"ק או בכל לשון,
כיון שעל כל פנים באה קבלת עומ"ש לידי ביטוי על ידי דיבור, והרי בקבלת
עומ"ש בעצמותה אין הבדל איך היה הדיבור.

אבל באמת הרי אנו רואים בגמרא שמפרשים מחלוקת רבי וחכמים מלימוד
הפסוקים („והיו בחווייתן“ או „שמע בכל לשון שאתה שומע“) ושואלים ומשיבים
על כל אחד מהם למה לא אומר כדרשתו של השני, ולא אמרו שמחלקותם תלויה
בסברא האמורה, משמע שאין תלוי זה בזה, ודוחק לומר שלאחר שלמדו מהדרשות,

כל אחד כפי שסובר, שוב נאמר לנו מעין „טעמא דקרא“ שלהסובר בלשון הקודש המצוה היא הדיבור ולהסובר בכל לשון המצוה היא קבלת עול מלכות שמים וזו מנין לנו.

והיה נראה להכריח שעיקר המצוה הוא קבלת עומ"ש מרש"י ברכות (י"ד ב'), שבגמרא שם הקשו: „ותו מי סבר רב כר' יהושע בן קרחה — להקדים קריאה לעשייה — והא ארחב"א זימנין סגיאיין הוה קיימנא קמיה דרב ומתני לן פירקין ומנח תפילין וקרא ק"ש“, ופרש"י: „אלמלא מקדים הוא לעסוק בתורה דהיינו עשייה דמצוה מקמי מלכות שמים“. והנה מה שפרש"י שקושיית הגמרא היא ממתני פירקין ולא ממנח תפילין כבר עמדו ע"ז המפרשים וכתבו ליישב, אבל על כל פנים אינו מובן מדוע יקרא התלמוד תורה עשייה וק"ש קריאה, והרי זה וזה בדיבור הוא, וכבר עמדו ע"ז המפרשים. ונראה לי להסביר הדברים ע"פ מה שמבואר בסנהדרין (ס"ה א'): „ור' יוחנן מאי שנא דכפיפת קומתו הוה מעשה ועקימת שפתיו דמגדף לא הוה מעשה, אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב“, ופרש"י: „...הואיל וישנו בלב, עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב שמתכוין לברך השם, שאפילו מברך את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה כו' אינו מתחייב“. הרי מפורש שאף על פי שעקימת שפתיו היא מעשה, מכל מקום במגדף שכל עיקר חיובו הוא מפני כוונתו בלב לברך את השם, אלא שאינו חייב על כוונה בלבד עד שיבטא ויגלה אותה בדיבור פיו, לכן אין זה מעשה, ומעתה מובן היטב מה שבתלמוד נקרא מעשה וק"ש קריאה, שת"ת שהמצוה היא גם עצם הלימוד בדיבור פיו ה"ז מעשה, אבל ק"ש כל מצותה היא קבלת עומ"ש בלבד, אלא שצריך לבטא קבלה זו בדיבור פיו, והוא ממש דוגמתו של „לעומת זה“ במגדף, ולכן לא נחשב למעשה. ולפי זה מובן שמצות ק"ש עיקרה היא הקבעומ"ש.

אמנם הגר"א ז"ל בהגהותיו לש"ס וכן בבאורו לשו"ע או"ח (סי' פט' ס"ק כב') הגיה ברש"י וכתב שטס"ה מה שכתוב „עשייה דמצוה“ וז"ל קריאה דמצוה, והוכיח הגהתו מכח פירוש הסוגיא שם (ועי' ברש"ש ובס' ברכת ראש שקיימו הגהת הגר"א), ולפי זה אזדא לה הראיה מרש"י.

והיה נראה שוב לכאורה לומר שהדבר תלוי במחלוקת בברייתא (י"ג ב'): „ר' זוטרא אומר עד כאן — פרק ראשון — מצות כונה, מכאן ואילך — מפרק שני — מצות קריאה, ר' יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כונה“, ופירשו בגמרא שר' זוטרא אומר עד כאן מצות כונה וקריאה מכאן ואילך קריאה בלא כונה ור' יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה וכונה מכאן ואילך כונה בלא קריאה. והנה לר' זוטרא שמכאן ואילך קריאה בלא כונה הרי קריאה זו ודאי שמצותה היא עצם הקריאה, ולא מה שעל ידי קריאה זו יקבל עליו עול מצות שבפרשה שניה, שהרי אינו מצריך כונה כלל אלא קריאה בלבד, וא"כ צ"ל שגם בפרשה ראשונה המצוה היא קריאה בעצם, שהרי פרשה ראשונה אינה גרועה משניה, ואדרבה חשובה יותר שצריך להקריאה גם כונה של קבעומ"ש, ולר' יאשיה שמכאן ואילך כונה בלא קריאה, מכל שכן שבפרשה ראשונה יש מצות כונה בעצם, אלא שבפרשה ראשונה צריך שיבטא כונה זו גם בהודאת פיו ולא די בקבלה בלב בלבד ובפרשה שניה די שתהיה הכונה בלב בלבד.

אלא שעכשיו שהגענו לידי כך נראה להוכיח שבאמת מצות ק"ש כוללת

שני הדברים ביחד, הקריאה בעצם והכונה בלב, לא שהקריאה משמשת כלי-מבטא להכונה ולא שהכונה היא טפל להקריאה, שהרי בגמרא שם אמרו שמה שאנו מוכרחים לומר שלדברי הכל עד כאן מצות קריאה וכונה הוא משום ששניהם מפורשים בתורה: "על לבבך" היינו הכונה, "ודברת בם" היינו הקריאה, ואם כן אין זה דומה כלל לכונה בשאר מצות, שעקר המצוה הוא עשייתה, כגון תפילין בהנחתם ולולב בנטילתו, אלא שמתנאי המצוה שיתכוון לצאת ידי חובתו. שבשאר מצות הכונה לצאת הוא דין כללי שבכל המצות כולן ואינו שייך למצוה הפרטית ביחוד, מה שאין כן הכונה של ק"ש הרי הוא דין מיוחד בק"ש שנאמר בה "על לבבך", וכן כתוב בה "ודברת בם", וכיון ששניהם כתובים אם כן יותר נראה לדמות למצות ארבעה מינים, שאתרוג בלא לולב וכן לולב בלא אתרוג ושאר המינים אינו יוצא, שכל די המינים הם חלקי המצוה ואין כאן עיקר וטפל, אלא שכולם ביחד מהווים המצוה, ואף כאן הכונה והדיבור הם שני חלקי המצוה, ותואמים ילכו.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

השר רבי דוד צבי פנקס ז"ל: פנקס, דוד צבי בן יעקב יהודה <<תולדות עם ישראל>> {1} עמוד מס: 99 הו